

Oprichting van de ARP

Op 3 april 1879 kwam een kleine dertigtal afgevaardigden van antirevolutionaire kiesverenigingen, bladen en bovenregionale verbanden bijeen in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen in Utrecht. De aanwezigen aanvaardden een door Abraham Kuiper geschreven beginselprogramma. De eerste landelijke partijorganisatie was een feit.

De oprichting van deze eerste moderne politieke partij in 1879 wordt algemeen beschouwd als een mijlpaal in de ontwikkeling van het Nederlandse partijstelsel, met zijn ideologische politisering en partijpolitieke organisaties. Al vanaf de jaren vijftig van de negentiende eeuw waren overal in het land kiesverenigingen opgericht die verbonden waren met Groen van Prinsterer, die streed voor de toepassing van het antirevolutionaire beginsel: 'Tegen de revolutie, het Evangelie!'. Politieke partijen bestonden nog niet. Er waren hooguit politieke richtingen, ontstaan doordat Kamerleden hun posities bepaalden ten aanzien van politieke kwesties. De belangrijkste richtingen waren de liberale, de conservatieve en de antirevolutionaire richting. Katholieken maakten vooral deel uit van de conservatieve of liberale richting.

Kamerleden traden zelfstandig op, los van Kamerfracties of partijorganisaties. Wel ontstonden er vanaf 1850 kiesverenigingen die zich inspanden voor de verkiezing van hun welgevalige Kamerleden. Nederland kende nog een districtenstelsel, wat verkiezingen tot een lokale aangelegenheid maakte. De naam of het motto van de kiesvereniging gaf na verloop van tijd de politieke kleur aan. Een liberale kiesvereniging

heette bijvoorbeeld 'Grondwet', conservatieve 'Vaderland en koning' en antirevolutionaire 'Steunende op den Bijbel, verdedigen wij de vrijheid'. Samenwerking tussen antirevolutionaire kiesverenigingen binnen een kiesdistrict beperkte zich tot overleg over een gezamenlijke kandidaatstelling. De band die er was, bestond uit een gemeenschappelijk contact met Groen van Prinsterer en uit een langzame aftekening van standpunten. Katalysator daarin was de strijd voor positief christelijk onderwijs. De antirevolutionairen keerden zich tegen het liberale idee van een levensbeschouwelijk neutrale school en beoogden scholen met een uitgesproken godsdienstig karakter. Aanvankelijk streefden zij hiernaar via algemeen openbare scholen, later via bijzondere scholen. Iedereen moest het recht hebben om zijn kinderen op te kunnen voeden volgens zijn eigen overtuiging. Vandaar ook antirevolutionaire kiesverenigingen met namen als 'Vrijheid en Regt' en 'Regt voor allen'.

In 1869 inventariseerde een landelijk comité onder leiding van de Utrechtse baron De Geer van Jutphaas alle verwante kiesverenigingen en ontstond een eerste landelijk gecoördineerde campagne. Twee jaar later brak Groen van Prinsterer met de conservatieve Kamerleden en stelde

dat slechts drie Kamerkandidaten het predicaat antirevolutionair mochten dragen, onder wie Kuiper. Laatstgenoemde zette zich ondertussen in voor de formele aaneensluiting van alle antirevolutionaire kiesverenigingen, eerst via het zogeheten Antischoolwetverbond (een organisatie die de grondwet zo wilde wijzigen dat niet openbaar maar bijzonder onderwijs de regel zou worden), later via een voorlopig centraal comité van antirevolutionaire kiesverenigingen.

Bij oprichting van de ARP werd een beginselprogramma aanvaard met daarin de antirevolutionaire staatsleer, evenals een conceptreglement voor het centraal-comité van antirevolutionaire kiesverenigingen. Voortaan moesten kandidaat-Kamerleden van tevoren instemmen met het beginselprogramma. Deze ontwikkelingen betekenden een stimulans voor zowel de ideologisering als de democratisering van de politiek. De antirevolutionairen brachten het politieke debat van een maatschappelijke bovenlaag naar eenieder die zich kon herkennen in én zich wilde binden aan de beginselen van de partijorganisatie. Niet afkomst of sociale status was voorwaarde voor politieke deelname, maar instemming met het partijprogramma.

Rienk Janssens

1879

Literatuur

Harinck, G., Kuiper, R. & Bak, P. (Red.) (2001).

De Antirevolutionaire Partij, 1829-1980. Hilversum: Verloren.

Janssens, R. (2001). *De opbouw van de Antirevolutionaire Partij 1850-1888*. Hilversum: Verloren.